

Leif Eriksson

SLÄKTEN SÖDERSTRÖM- HERTZMAN

Farmors farmors anor sedan 1600-tal

© 2023 Leif Eriksson

Förlag: BoD - Books on Demand, Helsingfors, Finland

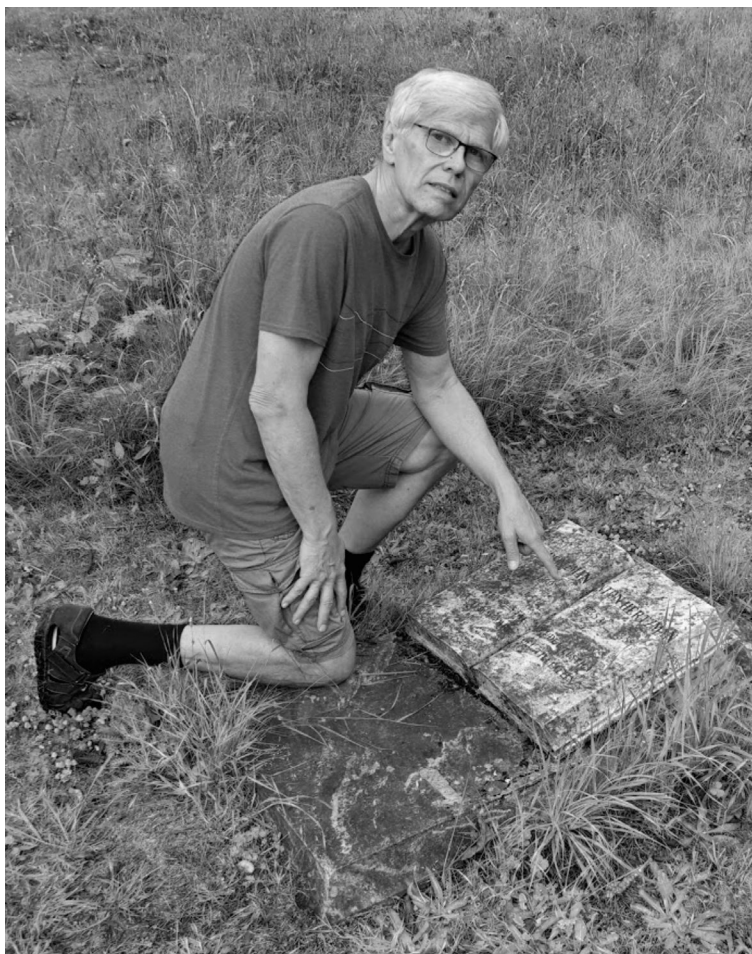
Tryck: BoD - Books on Demand, Norderstedt, Tyskland

ISBN: 978-952-80-6981-2

Till Irene, Kristian och Sebastian

LEIF ERIKSSON

SLÄKTEN SÖDERSTRÖM–HERTZMAN
Farmors farmors anor sedan 1600-tal

*Bokens författare på Krokek ödekyrkogård,
foto Sebastian Eriksson 2023*

Innehåll

Förord

Slakten från Skärkind

I Skärkind på 1600-talet 13

Andreas Petri – kontraktsprost trots allt 29

Ännu en prästfamilj 51

Per Ulric och Carolina Wilhelmina 65

Filaren på Bruzaholm 77

Affärer i Åbo - Oscar Christian Hertzman 97

Från Almesåkra och Hermanshult

Carolina Wilhelmina Hermannis fars släkt 125

Carolina Wilhelmina Hermannis mors släkt 137

Släkten Söderström

Husaren från Skåne - Per Hansson Söderström 155

Hantlangaren vid artilleriet – Peter Söderströms svärfar 169

Tobaksspinnaren 181

August och Thilda

Den vandrande betjänten – August Söderström 197

En pigas lott 205

Familjeliv i Jönköping 215

Antavlor 235

Epilog 245

Källförteckning 246

Index 292

Förord

Det finns saker som gör en glad och som känns fina i ens närhet. När jag inledde skrivandet på boken fastnade blicken ofta vid en möbel vid den sneda vägg som sammanband vardagsrummet med köket. Möbeln, en brun lackerad byrå i ek i sengustaviansk stil var troligen tillverkad av en lokal möbelsnickare, eftersom den inte ovan hade en stenskiva, men mässingsbeslagen var däremot tidsenligt utsmyckade. I byråns låda låg ett handskrivet intyg, ett vikt pappersark, som berättade om byråns bakgrund.

Min farmor Olga Augusta blev ägare till byrån 1913, då hennes syster Matilda gifte sig med en välbärgad man. Enligt en hörsägen övertalade deras far Matilda att överlåta byrån, eftersom deras nya hem möblerades helt och hållet enligt den tidens inredningsideal. Moster Matti, som hon kallades, var äldsta barnet i en familj med många barn. Matti och hennes bror Kalle hade fått följa med när deras far besökt sin mor Thilda i Jönköping. Hon hade då lovat byrån åt sin sondotter. Efter Thildas, min farmors farmors arvskifte år 1904, anlände byrån som fartygslast till Helsingfors.

Jag minns från min barndom byrån mycket väl på Hamngatan 4 på Skatudden i Helsingfors, där min farmor bodde i tiotals år. Översta lådans små inre lådor var spännande med sitt innehåll av vykort, kortpackar och prydnadssaker. Eftersom jag hade blivit intresserad av släktens och framför allt dess skeden i förhållande till samhället kändes det bra att bli innehavare av släktklenoden. Byrån var sliten, farmors bröder hade brutit upp låsen. Före min flyttning till Munksnäs genomgick byrån en reparation, som inte förtog dess gamla och säregna prägel och har därefter fungerat som förvaringsplats för kartor och släktdokument.

Ledtrådarna efter Thilda och hennes släktgren var få när jag som 55-åring i en större mening började intressera mig för släktens historia. Svenska kyrkböcker, dödsannonser och SVAR (Riksarkivets digitala forskarsal) gav en bild av en kvinna som genomgått många öden, utnyttjats i sin ungdom, förlorat föräldrar, man och barn men som vär-

digt levt sitt liv. Efter att jag identifierat Thilda kontaktade jag Riksarkivet i Vadstena och beställde bouppteckning över henne. Jag nämnde i ansökan att det gällde min farmors farmor och fick dokumenten kostnadsfritt inom två veckor. Bouppteckningen upptog två byråer, den en av ek. Två arvtagare, en dotter och en son, var nämnda.

Jag är inte den första person som försökt finna släktgrenen från Sverige. Min farmor Olga gjorde ett försök på 1930-talet när hon tillsammans med min far gjorde en resa med båt och tåg till staden vid Vättern. Från Stora Hotellet i Jönköping ringde hon telefonnummer ur sin fars telefonbok, men inget av numren svarade. Det var kanske inte så konstigt då telefonboken var minst 25 år gammal och numren säkert hade ändrats med åren. Min forskning har visat att endast ett av Thildas barnbarn vid tiden för deras resa bodde kvar i Jönköping. Farmor insåg sitt nederlag och gjorde inga fler försök. Sin fars telefonbok liksom de flesta andra gamla papper förstörde hon i något skede. Enda minnet från resan som återstod var en reseguide med karta över Jönköping hon förvarat i byrån.

Vem var då min farmors farmor, en kvinna som dött i Sverige för nära hundraårig sedan. Släktnamnet Hertzman kunde vara av tysk börd, vilket min farmor berättat. Sverige är ett land med en mängd invånare av tysk härkomst; köpmannasläkter, statstjänstemän och militärer från 30-åriga kriget. Historien om tobaksfabrikören som sades var min farmors farfars far hade jag inte heller glömt.

Boken vill ge svar på ovannämnda och andra obesvarade frågor. Den gestaltar släkten Söderström–Hertzman, från Skåne, Småland och Östergötland, via de avtryck min farmors farmor Thilda Ulrika Christina Hertzman och hennes anhöriga från tidigare led lämnat i arkiv och kyrkböcker. Den är ett resultat av gamla fotografier, hörda släktanekdoter och ärvda ting, men framför allt av mångårig arkivforskning, där digitaliserade kyrkoarkiv, mantalslängder och militära handlingar utgjort merparten. Sekundära källor av vikt har varit historieböcker, biografier, matriklar, ättartavlor, dagstidningar, hembyggsföreningars material, diskussionsforum på nätet bland flera andra källor. Bilda-

tabasers material har varit mycket givande. Ett flertal personer på fotografier min farmor efterlämnat har jag lyckats identifiera.

En gången värld med representanter ur alla samhällsskikt öppnar sig. Mångfalden är slående, landsbygdens rusthållare och bönder liksom torpare och tjänstehjon, städernas tulltjänstemän och herrgårdens betjänter, präster och fattiga kyrkvaktare, alla tar sin plats. Sveriges krigsmakt är väl representerad med artillerister, kavallerister och rotesoldater. En husar ryms med. Släkten kan följas till 1100-talet via två adelsdamer, men i boken begränsar jag mig tidsmässigt från 1600-tal till tidigt 1900-tal. Två släktingar, inte anor, som flyttat till Storfurstendömet Finland är medtagna då de färgat anekdoterna jag hört i min barndom. Den ana som överflyttade till Finland för gott skall i en uppföljande bok bli en av dess huvudpersoner.

Två släktingar har övertygat mig om att det är möjligt att inspirerande skriva om släkten. Professor Sven Erik Åström, min mors kusin, har utöver mycket annat skrivit en traditionell häftad bok om släkten Åström från Ytterkervo i Tusby. Min fars kusin Tage Söderström och sonsonsson till Thilda Hertzman, som jag i boken skrivit om, har gett ut en bok om sin ungdom som sovjetisk fånge i sibiriska fångläger 1946 - 1953. Att jag nu fattat pennan kan därtill tillskrivas kursen "Skriv om din släkt och familj" på Helsingfors svenska arbetarinstitut 2019 - 2021, Genealogiska samfundets fina men nu nästan helt nedlagda bibliotek samt den inspiration till forskning jag erhållit som aktiv medlem i Helsingfors släktforskare r.f. Årsabonnemang av Arkiv Digital har gjort det lättare att bestyrka mina tolkningar av gamla dokument.

Jag är väl medveten om att framförda tolkningar i en del fall är mina egna och att det kan finnas mer information att hämta om de i boken presenterade anorna och deras släktingar utöver de uppgifter jag här presenterat. Under arbetets gång har jag varit tvungen att revidera förhasade slutsatser och identifiera anor utgående från nya rön. Tid har gått åt att försöka i tid och rum förstå en gången värld och dess individers agerande. Jag har då och då fått frågan varför jag spenderar så mycket tid på lokalhistoria och släktforskning. En bärande tanke har varit och

är framledes, att förmedla något om släktens bakgrund och levnad till den närmaste släktkretsen, mina barn, barnbarn och min systers familj. Jag har påverkats av mina föräldrars världsbild och de i sin tur av sina föräldrars generation efter generation och detta gäller likaså mina barn.

I augusti 2023 gjorde jag tillsammans med min son Sebastian en resa till Skåne, Småland och Östergötland. Resans tema var släktplatser, platser där släktgrenen levt under gångna sekel. Vi besökte gårdar, byar och städer, kyrkor och gravgårdar, museer och utsiktsplatser. Resan på dryga 1400 km resulterade i nya rön men framför allt i en stor mängd fotografier, av vilka endast en liten del kunnat medtagas i boken. Jag har en förkärlek för illustrationer, vilket har lett till att fler kunde ha lämnats bort. Det har varit inspirerande men samtidigt en utmaning att ta ett område i besittning helt olikt det i arbetslivet. Jag hoppas att läsaren har överseende med detta.

Helsingfors hösten 2023

Slakten från Skärkind

I Skärkind på 1600-talet

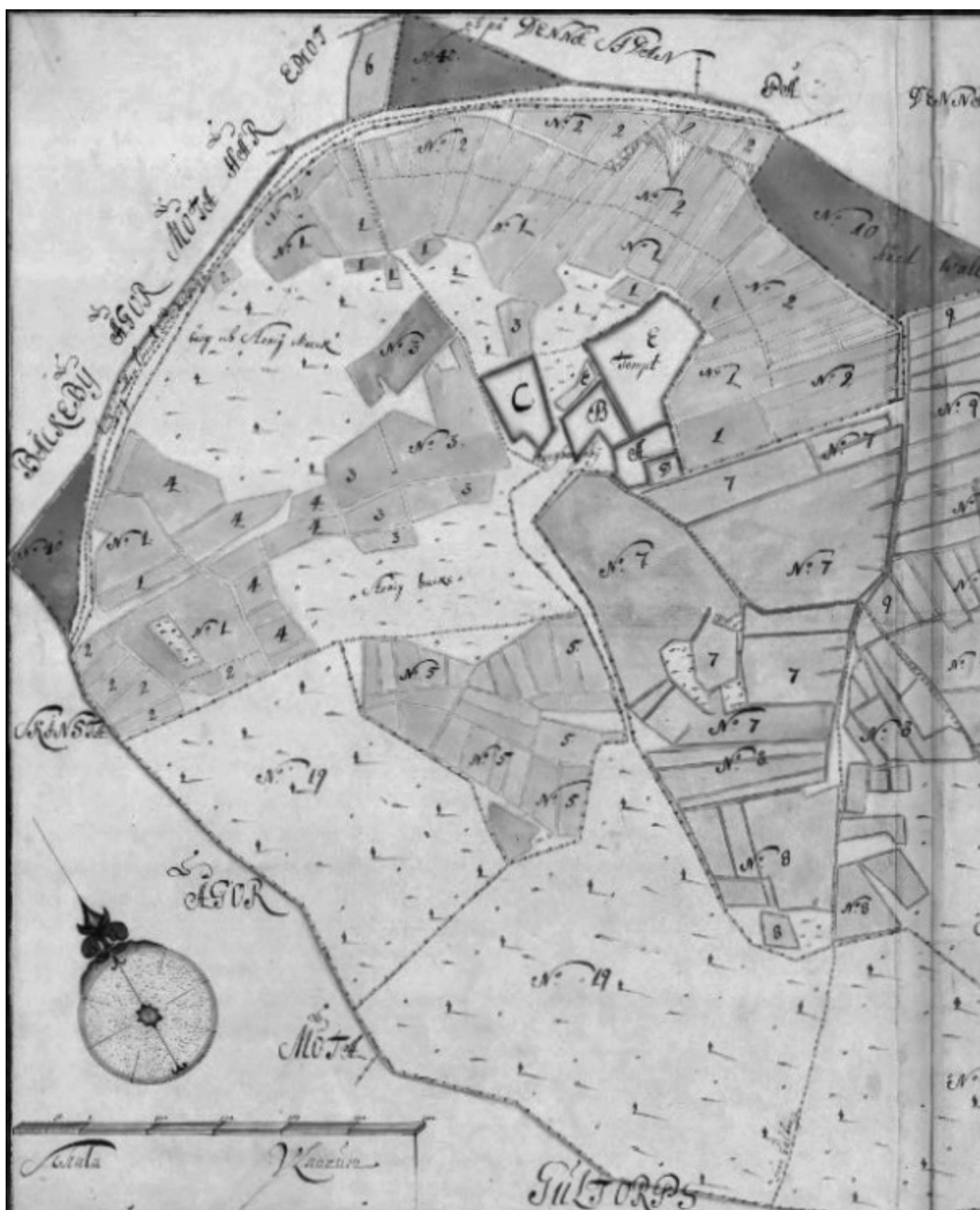
Efter en två timmars bilresa med E4 från Stockholm söderut når man trafikplats Norsholm mellan de gamla städerna Norrköping och Linköping. Här i Östergötland ligger Skärkind socken, sedan 1971 den sydvästra delen av Norrköping stad. Söder om trafikplatsen ligger Bäckeby, byn Gulltorp och Herseberga (Härsbärga, Hertzberga) gård traditionellt byggd med två flygelbyggnader. Huvudbyggnaden är vittrappad på 400 m². Den fick sitt nuvarande utseende efter en brand på 1700-talet. En karpdamm är bevarad.

Herseberga uppträdde i urkunderna första gången 1371 då Lafrintz jnnan Herseberghum, på modern svenska Lars i Herseberga, bytte jord med domkyrkan i Linköping. Kyrkan erhöll då $\frac{1}{2}$ attung jord i grannbyn Bäckeby mot $\frac{1}{2}$ attung i Herseberga. Lars uppträdde där även tio år senare då han var vittne vid försäljning av jord i grannkommunen Gistad. Det går inte att fastställa att Lars varit ana till den 1600-talssläkt som här presenteras.

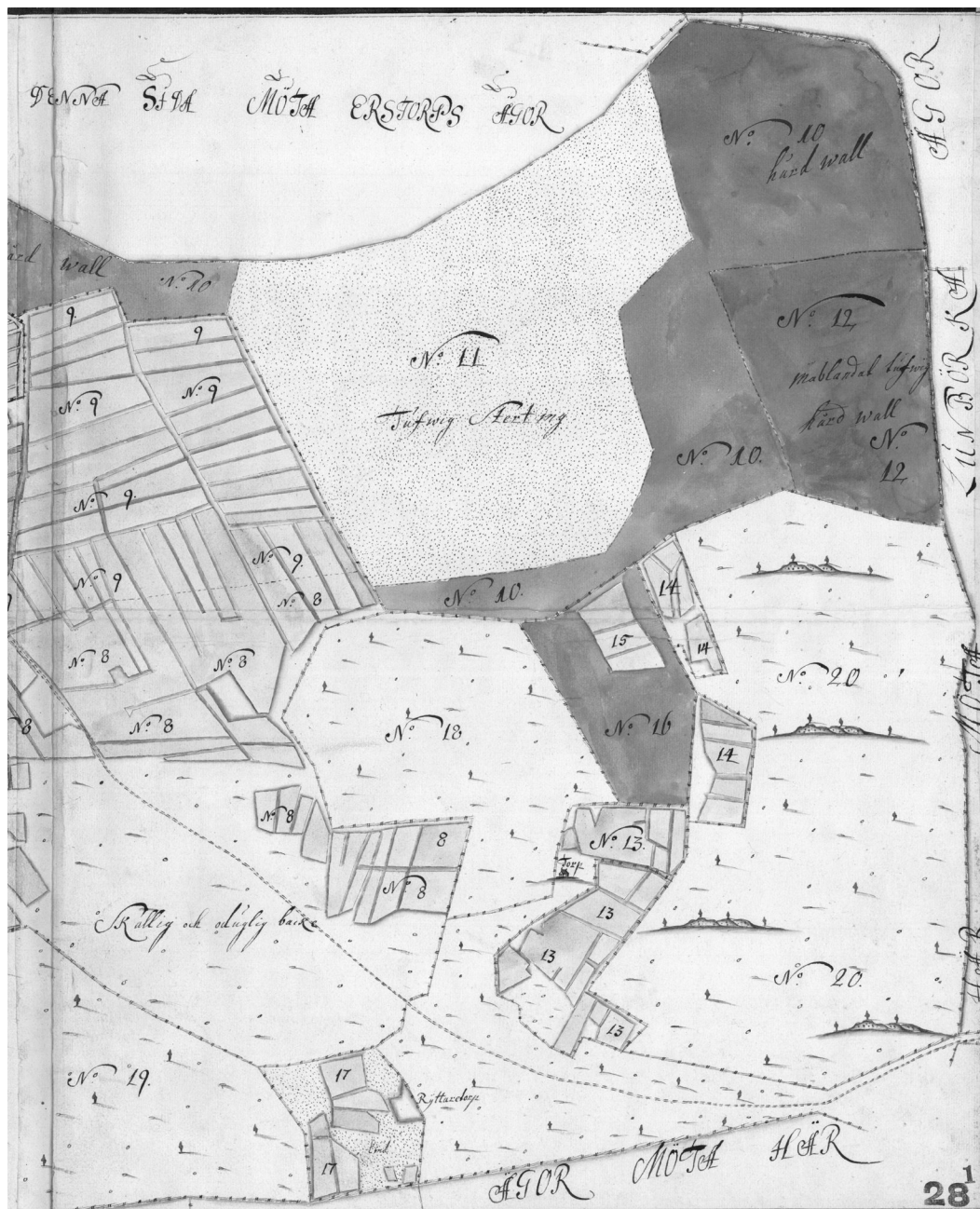
Däremot kan släktskap via giftemål påvisas då gården nämns en tredje gång år 1459. Då sålde Ingegerd Toresdotter, dotter till Tore Hemmingsson, med samtycke av sin son väpnaren Botolf Holmstensson, som del av en större affär, $\frac{1}{4}$ attung jord i Herseberga till Inge Djäkn deras måg, för 26 svenska mark och två gilla (friska) kor. Ingegerd Toresdotter var författarens 20:e ana via släkterna Lövsadsätten Lillie, Oxehuvud och von Gertten. Under 1500-talet var ägandet av jorden uppdelad på frälse, ofrälse och kyrka.

Hedvig Christina von Gertten, författarens 7:e ana, var gift med prosten Carl Anders Hertzman, vars far var född på gården och son till Per Hansson som presenteras här efter. Enligt en karta från 1704 bestod Herseberga fortfarande av tre enheter; " *$\frac{1}{2}$ frälse, 1 helt Crono Rusthåld och $\frac{1}{4}$ Crono, som under rusthållet ähr augment*".

Attungen var ett medeltida fastighetsmått; som motsvarade en normal landbogård, dvs. en kärnfamiljs brukningsenhet

Karta över Herseberga från 1704 av Anders Ahlgren.

Vägnätet i norr och därifrån till hustomterna A - E följer ännu samma sträckning

Herseberga gård (Tillstånd av Västra Husby Hembygdsförening)

Rusthållaren hade kontrakt med kronan att ansvara för en häst med ryttare och utrustning. Kronan bestod med musköter, värjor, pistoler eller pikar. Övrig utrustning; uniformspersedlar, sadel och remtyg bestods av rustmästaren och rusthållet. Rusthållaren var befriad från skatt.

Ett augment var en gård vars avkastning anslagits till hjälp åt ett rusthåll, då dess ordinarie ränta inte uppgick till det bestämda.

Släkten har trovärdigt dokumenterats till 1600-talet då Per Hansson (1670 – 1741) var måg, rusthållare och sexman på gården. Per Hansson hade fyra systrar; Anna Hansdotter (1658 – 1752) gift med Anders Gustavsson, Brita Hansdotter (1660 – 1680), Kirstin Hansdotter (1663 – 1748) vigd 1684 med Måns Andersson och 1693 med Nils Ericsson samt Elisabeth Hansdotter (1672 – 1710) gift 1691 med Jacob Bengtsson.

Enligt en vedertagen tolkning kan Per Hanssons anor härledas två generationer bakåt; hans far skulle ha varit bonden Hans Persson (1635 – 30.10.1693) i Gärstad i Gistad socken, sydväst om Skärkind, vars hus-

Boken gestaltar släkten Söderström - Hertzman, från Skåne, Småland och Östergötland, via de avtryck Thilda Ulrika Christina Hertzman (1836 - 1904) och hennes anhöriga från tidigare led lämnat i arkiv och kyrkböcker.

En gången värld med representanter ur alla samhällsskikt öppnar sig. Mångfalden är slående, landsbygdens rusthållare och bönder liksom torpare och tjänstehjon, städernas tulltjänstemän och herrgårdens betjänter, präster och fattiga kyrkvaktare, alla tar sin plats. Sveriges krigsmakt är väl representerad med artillerister, kavallerister och rotesoldater. En husar ryms med.

Boken är ett resultat av mångårig arkivforskning, där digitaliserade kyrkoarkiv, mantalslängder och militära handlingar utgjort merparten. Sekundära källor av vikt har varit historieböcker, biografier, matriklar, ättartavlor, dagstidningar, hembyggsföreningars material bland flera andra källor.

BoD

